

KROPPEDAL

Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi

Afdeling for Arkæologi

Rapport om de arkæologiske undersøgelser
TAK 1350 VO3, Frederikssundsmotorvejen –
Etape 1, Arealerne vest for Ringvej 3, Felt 10-11

Kroppedal, Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi
Kroppedals Allé 3, 2630 Taastrup
Tlf.: 43 30 30 00, Fax: 43 30 30 03, E-mail: kontakt@kroppedal.dk
www.kroppedal.dk

Bygherrerapport nr. 38

November 2008

Indledning

I denne rapport præsenteres resultaterne fra den arkæologiske udgravning, der blev foretaget i sommeren 2008 i Glostrup Kommune – nærmere betegnet syd for, og langs med, den eksisterende Frederikssundmotorvej i forbindelse med udvidelsen af denne (se fig. 1). Udgravningen fik kaldenavnet TAK 1350 V O3 – Frederikssundmotorvejen Etape 1, arealerne vest for Ringvej 3, og var en opfølgning på de arkæologiske prøveundersøgelser, der blev foretaget på dette areal over foråret og sommeren 2008. De arkæologiske undersøgelser på dette areal blev foretaget i forlængelse af de undersøgelser, der gennemførtes umiddelbart øst herfor i forbindelse med anlæggelsen af støjvoldene til samme motorvejsstrækning (se TAK 1357 Frederikssundmotorvejen – Støjvolde i Vestskoven) og i forbindelse med anlæggelsen af selve den kommende Frederikssundmotorvej mellem Ringvej 3 og M3 (se TAK 1350 Frederikssundmotorvejen – Etape 1 Vest og TAK 1350 Frederikssundmotorvejen – Etape 1 Øst). Udgravningerne blev finansieret af bygherre – Vejdirektoratet. Budgettet for den egentlige udgravning var 142.639,31 kr. (eks. moms). Budgettet blev godkendt af Kulturarvsstyrelsen den 4. juli 2008 og af bygherre (Vejdirektoratet) den 8. juli 2008.

Udgravningen blev foretaget i perioden den 2. juli 2008 til den 10. juli 2008.

Fig. 1. Prøvegravningens placering. 1:100.000 (Danmarks Kulturhistoriske Centralregister ©)

Kroppedal – Museum for Astronomi • Nyere tid • Arkæologi varetog – som det ansvarlige arkæologiske museum – undersøgelsen. Originaldokumentation og oldsager opbevares på Kroppedal.

Vejdirektoratet planlagde udvidelse af den eksisterende Frederikssundmotorvej vest for Ringvej 3, og rettede derfor henvendelse til Kroppedal Museum om, hvorvidt der var arkæologiske interesser tilknyttet arealet. Området omkring Hvissinge rummer flere oldtidsminder, og har derfor stor forskningsmæssig interesse. Der iværksattes en systematisk prøveundersøgelse af det berørte område, der omfattede i alt 190.700 m². På baggrund af resultaterne fra

prøvegravningen udvalgte 2.400 m² til egentlig arkæologisk undersøgelse – fordelt på felterne 10 og 11 (se kort s. 13). Nummereringen af felter starter med 10, da de foregående numre anvendtes ved udgravningerne øst for de her berørte arealer i forbindelse med anlæggelse af støjvolde til motorvejsstrækningen, samt den kommende motorvejsstrækning (se TAK 1357, TAK 1350 Vest og TAK 1350 Øst). Felt 10 og 11 ligger knap to km vest for de tidligere udgravede felter.

Resumé

Udgravningen fik kaldenavnet kaldenavnet TAK 1350 V O3 – Frederikssundmotorvejen Etape 1, arealerne vest for Ringvej 3. De udgravede arealer bestod af felterne 10 og 11 på henholdsvis 976 m² og 1.426 m². Der fremkom under udgravningerne spor af et treskibet langhus fra germansk jernalder – 5.-8. århundrede e. Kr. Dateringen er baseret på

typologiske dateringer af bebyggelsesstrukturen. Yderligere fremkom en række bebyggelsesspor i form af affaldsgruber, samt enkelte kortere grøftforløb.

Der blev gjort fund af keramik i stolpehuller og gruber. Hertil enkelte, velbevarede dyreknogler fra affaldsgruberne, samt grøfterne.

Undersøgelsens resultater

Der blev ved den arkæologiske undersøgelse afdækket arealer svarende til 2.402 m² – hvoraf felt 10 udgjorde 976 m² og felt 11 1.462 m². På disse blev der fundet spor af bosættelse fra den yngre jernalder, kaldet germansk jernalder (se tidstavle s. 12). Nedenfor beskrives typiske anlæg på en fladeudgravning som denne (se figur nedenfor), og de ved udgravningen fundne anlæg og konstruktioner gennemgås. I alt registreredes cirka 50 egentlige anlæg.

Fig. 2 Model af treskibet jernalderhus. Tegning Charlotte Clante ©

Anlæg

Et anlæg erkendes oftest som en forhistorisk nedgravning, der i dag kan ses som en mørkfarvet plet i undergrunden. Et anlæg kan indgå i en konstruktion, så som stolpehuller til huse eller hegn, eller være et udtryk for forskellige aktiviteter for eksempel brønde, affaldsdeponering eller begravelser. Ved udgravningerne af arealerne fremkom ca. 50 anlæg, hvoraf nogle indgik i egentlige huskonstruktioner, mens andre syntes at udgøre en konstruktion i sig selv.

Stolpehuller

Et stolpehul ses ofte som en tilnærmelsesvis cirkulær nedgravning, der udgør nedgravningen hvori en stolpe har været placeret. Et stolpehul kan bestå af flere komponenter. Nemlig selve nedgravningen og i denne et spor enten efter en stolpe, der har stået i hullet og rådnet op, eller en sekundær opfyldning af det hul, stolpen har efterladt, da den er hevet op.

Huse og hegn

Et hus erkendes typisk ved at genfinde stolpehullerne placeret i et bestemt mønster – afhængigt af konstruktionen. Strukturen varierer gennem tiden, men ofte med en sådan regularitet at disse mønstre kan bruges til at

tidsbestemme bebyggelsen. Dette kaldes den typologiske datering.

I oldtiden var husene typisk bygget af træ. Taget blev båret af en række tagbærende stolper der står enten som en enkelt række centralt placerede stolper ned gennem huset (to-skibede huse) eller som to rækker stolper placeret parvis ned gennem huset (tre-skibede huse). Et hus med mere end to sæt tagbærende stolper benævnes også som et langhus. Derudover kan der sommetider observeres vægforløb i form af rækker af mindre stolper, som indrammer de tagbærende stolper. Sidstnævnte var dog ikke tilfældet her. Vægkonstruktionen ved vi ikke så meget om, men den kan være udført af flettede vidjer, beklasket med ler. En anden mulighed er, at væggene har været opført som en stav- eller bulkonstruktion. På grund af byggematerialerne havde et hus en begrænset levetid. Man regner med omkring 30 år.

I Danmark var husene i den sidste halvdel af bondestenalderen to-skibede, mens de i bronzealderen og jernalderen typisk var tre-skibede. De tre-skibede husene var ofte opdelt i en beboelsesende – som regel i den vestlige del af huset – mens den østlige del fungerede som stald. Den øst-vestlige orientering skyldes formentlig den

fremherskende vindretning foruden ønsket om maksimal solindstråling.

Når huset havde udtjent sin levetid blev det revet ned og et nyt blev opført, ofte i umiddelbar nærhed af det foregående. Denne byggetradition er årsagen til, at arkæologerne kan finde adskillige hustomter fra samme periode uden at der er tale om en landsby. Husene har ikke alle stået samtidigt, men har afløst hinanden over flere generationer.

Hegn erkendes gennem rækker af identiske stolpehuller, der ikke indgår i huskonstruktionerne. Disse kan typisk have indhegnet et gårdsanlæg, dyrefolde, marker eller særlige vejforløb hvor dyr har skullet gøres igennem. Hegnsforløb kan have form af rækker af enkelte stolpehuller, hvorimellem der formentlig har været vidjeflet eller lignende afskærmning. Visse steder ses hegnsforløb som dobbelte stolpeforløb, og hegnet må således have taget sig ud som hegnehuse eller såkaldte halvtagshegn. Man har således kunnet anvende hegnehuse som opbevaringsplads til afgrøder, vogne, redskaber eller lignende.

På felt 11, der ligger på en mindre forhøjning i landskabet, fremkom et treskibet langhus, benævnt hus 51. Udgravningen ved felt 10-11 er, som nævnt, en fortsættelse af de tidligere udgravninger vest for Oxbjergvej (TAK 1357,

TAK 1350 Vest og TAK 1350 Øst).

Nummereringen af huse samt hegn er derfor fortløbende, således at hus-/hegnnumre 1-12 er anvendt på TAK 1357 (støjvolde), hus-/hegnnumre 13-37 er anvendt på TAK 1350 felt 3, 4 og 6, dvs. vest for Oxbjergvej, og hus-/hegnnumre 38-50 er anvendt på TAK 1350 felt 7-9, dvs. øst for Oxbjergvej.

Hus 51

I den sydvestlige del af felt 11 fremkom hus 51, der er et treskibet øst-vest vendt langhus. Huset består af tre sæt tagbærende stolper. Langhuset er 8,5 meter langt og 4,7 meter bredt mellem de tagbærende sæt af stolper. Huset kan ud fra typologiske kriterier dateres til germansk jernalder, dvs. 5.-8. årh. e. Kr.

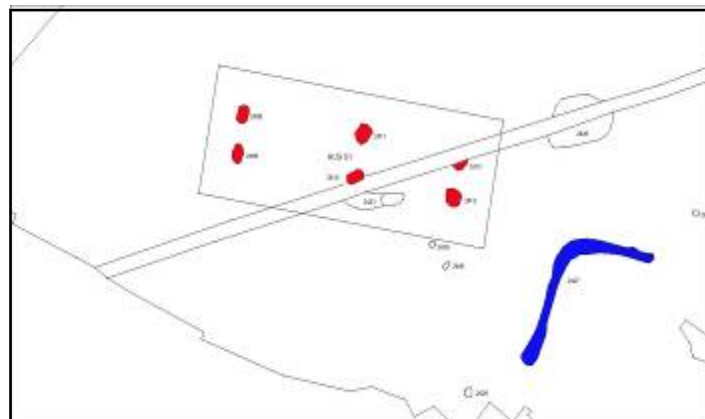

Fig. 3 Hus 51 samt grøft markeret med hhv. rødt og blåt.

Gruber

På felt 10-11 blev der registreret i alt 16 gruber. En grube er en fællesbetegnelse for irregulære nedgravninger af forskellige

størrelser og med forskellige formål. Samme grube kan have haft skiftende funktioner gennem sin levetid. F. eks. kan man have gravet hullet for at skaffe råstoffer i form af ler eller sand, hvorefter hullet er blevet opfyldt med affald fra bopladsen gennem en periode. En del af gruberne indeholdte mindre mængder af keramikskår af boplads karakter. Der er sandsynligvis tale om keramik, der efterhånden som det er gået i stykker er blevet kasseret i affaldsgruberne.

Grøfter

Der fremkom enkelte kortere grøftforløb på såvel felt 10 som felt 11. Det er ud fra genstandsmaterialet og selve grøftens opbygning ikke umiddelbart til at sige, hvilken funktion disse grøftforløb har haft. På felt 11 fremkom et kort grøftforløb umiddelbart øst for hus 51. Grøften går øst-vest og fortager et 90° knæk mod syd. Grøften ligger fem meter fra huset og grundet placeringen skal grøften muligvis henføres til husets funktionstid. På felt 10 fremkom to korte grøftforløb i forlængelse af hinanden. Grøfterne har, grundet deres indbyrdes placering, sandsynligvis afløst hinanden. Grøfternes funktion og datering er endnu uvis, da det ved hjælp af makrofossilanalyser, dvs. analyser af botanisk materiale, ikke har været muligt at komme deres anvendelse nærmere. I grøfterne fremkom enkelte fragmenter af

keramik, der ikke kan dateres nærmere end oldtid, samt enkelte kindtænder fra ko.

Fund

Det er primært keramik af boplads karakter der er fremkommet på felterne 10-11. På felt 10 fremkom der, i enkelte stolpehuller, som det dog ikke var muligt at henføre til nogle konstruktioner, dele af keramikkar. Keramikken kan ud fra dets karakteristika ikke dateres nærmere end oldtid. I de to førnævnte grøftforløb fremkom ligeledes skår af keramik, samt enkelte hjørnetænder, sandsynligvis fra ko.

Fig. 4 Randskår fra forrådskar, dat. 5.-8. årh. e. Kr. Skåret er 4*7 cm. Anlæg 2409.

På felt 11 fremkom den største mængde keramik i de tagbærende stolper til hus 51. Dele af keramikken kan ud fra dets karakteristika dateres til germansk jernalder.

Yderligere fremkom i det kort grøftforløb umiddelbart øst for hus 51 keramikskår der dog ikke har kunnet dateres nærmere end oldtid. Yderligere fremkom i grøften tandfragmenter fra et større dyr som hest eller ko.

Naturvidenskabelige undersøgelser

I forbindelse med arkæologiske udgravninger kan der udføres en lang række naturvidenskabelige undersøgelser, der kan hjælpe til at få yderligere indsigt i bl.a. dyrkning og høst, ernæring, slægtskab og arbejdsteknikker man havde i oldtiden, bl.a. makrofossilanalyser der giver indblik i dyrkning og afgrøder, metalanalyser til en bedre forståelse af metalforarbejdning og analyser af fastbrændte madrester, der kan give indblik i fødeproduktionen.

Makrofossilanalyser

Makrofossilanalyser (undersøgelse af korn, frø og lign.) kan give et øget indblik i de afgrøder og planter, der dyrkedes i området.

Under udgravningen blev der fra de tagbærende stolpehuller samt grøfterne på felt 10 og 11 udtaget jordprøver til makrofossilanalyse. De foreløbige resultater af disse undersøgelser, taget fra de

tagbærende stolper i hus 51, viser en overvægt af korn i den vestlige ende af huset. Yderligere fremkom brændt ler i alle prøverne fra de tagbærende stolper, der kan indikere tilstedeværelsen af en ovn eller et ildsted i huset. Det er dog nødvendigt at foretage makrofossilanalyser af større prøver før dette kan endeligt afgøres. De analyserede prøver fra grøfterne gav desværre ikke yderligere indblik i grøfternes funktion.

Makrofossilanalyserne bidrager til et yderligere kendskab til de afgrøder og planter, der dyrkedes i det nordlige Glostrup i løbet af de perioder, der her er repræsenteret. Yderligere kan makrofossilerne anvendes til naturvidenskabelige dateringer (AMS-dateringer) af pladsen, der kan under- og udbygge den opstillede huskronologi og dermed give arkæologerne et mere sikkert anvendeligt typologisk arbejdsredskab.

Undersøgelsens konklusioner og perspektiver

På en lille forhøjning i landskabet er der fremkommet et enkeltliggende tre-skibet langhus, der kan dateres til germansk jernalder. Husets placering på den sydlige del af arealet samt tilstedeværelsen af det mindre grøftforløb, der drejer mod syd, kan indikere at der syd for felt 11, i den nuværende Vestskoven, ligeledes kan findes spor efter jernalderbebyggelse.

På felt 10 fremkom spor efter aktiviteter i form af grøfter og større nedgravninger til stolper. Arealet ligger i modsætning til de øvrige udgravede felter ikke på en mindre forhøjning, og der er sandsynligvis tale om andre aktivitetsspor end bebyggelsesspor på arealet. På nuværende tidspunkt er det dog ikke muligt at sige mere om deres funktion eller datering.

Det pågældende areal er totaludgravet og registreringen af husene er et væsentligt element i kendskabet til og forståelsen af jernalderens Glostrup. Således betyder disse resultater et øget indblik i jernalderen fra 5. årh. e. Kr. og frem til 8. årh.

Udgravningens data

Ansvarsmuseum: Museet på Kroppedal

Kroppedal J.nr. TAK 1350 VO3

Kulturarvsstyrelsen: J.nr. 2008-7.24.02/TAK-0008

Stednummer: 020206-26

Sogn: Glostrup Sogn

Herred: Smørum Herred

Amt: Københavns Amt

Ansvarshavende leder: Cand. mag. museumsinspektør Anne B. Hansen

Daglig leder: Stud. mag. Camilla Haarby Hansen og stud. mag. Susan Pallesen.

Beretningsansvarlig: Stud. mag. Susan Pallesen

Studenter: Stud. mag. Lilith Gummer Carlslund Andersen.

Fundbearbejdning er foretaget af stud. mag. Lilith Gummer Carlslund Andersen.

Gravemaskinen blev ført af Hans Christensen.

Opmåling med GPS blev foretaget af museumstekniker Jan Poulsen.

Bearbejdning af opmålte planer: Museumstekniker Jan Poulsen

Jernalderen (500 f. Kr. - 1050 e. Kr.)

Med overgangen til jernalderen kommer introduceres jernet til samfundet. Fordelen ved jern er, at man i stor udstrækning har kunne være selvforsynende, da jernet kan udvindes i Danmark af lokalt myremalm. Jern viser sig også at være et bedre materiale til våben end bronze, især da man finder ud af at hærde det til stål. Teknikken med at udvinde jern opfindes formodentligt i det sydlige Balkan-område, hvorfra den spreder sig til Danmark via Centraleuropa. I modsætning til bronze som man støber, smeder man jernet. Der er altså også tale om en ny forarbejdningsteknik. Af importerede metaller fortsætter man med at importere bronze om end i meget reducerede mængder samt guld og som et andet nyt metal importerer man nu også sølv.

Med overgangen fra bronzealderen til jernalderen sker der et markant skift i kulten. Det rige billedmateriale som kendes fra bronzealderen forsvinder, og den overdådige ofring af metaller i moser og søer ophører stort set, med enkelte undtagelser.

I jernalderen bor man ligesom i bronzealderen i tre-skibede langhuse, hvilket vil sige at der er to rækker tagbærende stolper placeret parvist ned gennem huset. Husene er typisk

øst/vest vendte, med stald til husdyrene i østenden og beboelse i vestenden. I forhold til bronzealderen bliver husene i begyndelsen mindre, men gennem perioden vokser husene igen. Det er i denne periode at landsbyerne begynder at dukke op, og sidst i perioden ses de første bydannelser.

Hvor bronzealderssamfundets merkantile kontakt til omverdenen synes at være baseret på en begrænset udveksling af luksusvarer mellem høvdinge, bliver denne kontakt udviklet i jernalderen, hvor samfundet ender med at blive et klassesamfund med kongemagt, rigdomscentre og udviklet handel, specialiseret håndværk og sejlads som en vigtig transportform.

Germansk Jernalder (375 - 775 e.Kr.)

Perioden er en tid med store omvæltninger. Ved Hunnernes indtrængen øst fra i år 375 e. Kr. destabiliseres Europa. De store folkevandringer begynder, og det romerske imperium falder fra hinanden i løbet af de følgende århundreder. De ledende klasser i Danmark har i perioden før baseret deres rigdom på handlen med Romerriget, men med dettes kollaps mister denne gruppe sin indflydelse, og magten forflyttes til andre grupper, som har baseret deres handel på andre markeder. Stiludtrykket på metalgenstandene ændrer sig fra det romersk

påvirkede til et mere lokalt germansk eller nordisk udtryk. Man udvikler en udsmykning med dyre og menneskefremstillinger, der efterhånden bliver mere og mere fantasifulde, og som fletter sig ind i hinanden. I løbet af perioden organiserer man sig i kongeriger både syd og vest for Danmark, men i Danmark er der ikke tegn på en regulær kongemagt endnu. Der er dog tydelige tegn på regionale ledere med stor rigdom, hvilket især kan ses ud fra de rige handels- og håndværkspladser. Lederen har rådet over en organiseret hær, hvor man har kæmpet med sværd, spyd, skjold og som noget nyt våbenøkse. Store nedlæggelser af våben i vådområderne, de såkaldte krigsbytteofre, vidner om organiserede kampe, ligesom de mange nedgravede skatte af ædelmetaller vidner om en urolig tid.

I denne periode ændrer bebyggelsen sig således, at husene bliver betydeligt større,

ligesom enkeltgårdene også udvider deres areal inden for sin gårdindhegning.

Bosættelsesmønstret er ikke så velundersøgt som i andre perioder, men der synes at være tegn på, at skoven har fået lov til at overtage store landområder. Hvorvidt dette er et tegn på krise i samfundet eller en produktionsomlægning til f.eks. svineavl vides ikke. Svin holdes traditionelt ikke i stald eller på mark, men går løst i skoven.

Begravelseskikken synes hovedsageligt at være baseret på at man brænder sine døde, men andre begravelsesformer ses også. Generelt er perioden ikke velundersøgt på dette punkt. Således gælder det også for keramikken, der ofte kan være svær at genkende, men i forhold til perioden før er den nu blevet grovere og mindre kunstfærdig.

Relevant litteratur

Boye, L. 2006. *Københavns amt – kulturhistorisk oversigt. Oldtiden indtil 1050*. Kroppedal Museum & Københavns Amt.

Tidstavle

Periode	Underperiode	Kalenderår
Middelalder	Senmiddelalder	1536
	Højmiddelalder	1400
	Tidlig middelalder	1200
	Vikingetid	1050
Jernalder	Germansk jernalder	775
	Romersk jernalder	375
	Førromersk jernalder	Kr. Fødsel
Bronzealder	Yngre bronzealder	500 f.Kr.
	Ældre bronzealder	1100 f.Kr.
	Dolktid / senneolitisk tid	1700 f.Kr.
Bondestenalder	Enkeltgravstid	2400 f.Kr.
	Mellemneolitisk tid	2800 f.Kr.
	Tragtbægerkultur	3200 f.Kr.
Yngre jægerstenalder	Ertebøllekultur	3900 f.Kr.
	Kongemosekultur	5400 f.Kr.
	Maglelosekultur	6800 f.Kr.
Ældre jægerstenalder	Ahrensburgkultur	9000 f.Kr.
	Brommekultur	10000 f.Kr.
	Federmesserkultur	11500 f.Kr.
	Hamburgkultur	12000 f.Kr.
		13000 f.Kr.

Kort over felt 10 og 11